

УДК 159.9:004

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2026.1.2>

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Гоцуляк Наталія Євгенівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної психології,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
<http://orcid.org/0000-0003-2170-0666>

Мета дослідження полягає у теоретико-методологічному аналізі основних проблем побудови емпіричного дослідження поведінки особистості у цифровому середовищі та обґрунтуванні підходів до їх подолання з урахуванням специфіки сучасного цифрового простору. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує положення психології особистості, соціальної психології, цифрової соціології та методології емпіричних досліджень. У роботі використано методи теоретичного аналізу й узагальнення наукових джерел, порівняльний аналіз традиційних та цифрових методів збору даних, а також методологічну рефлексію щодо застосування опитувань, спостереження, аналізу цифрових слідів і контент-аналізу онлайн-взаємодії. Особлива увага приділяється проблемам операціоналізації ключових понять, валідності та надійності інструментарію, репрезентативності вибірки й етичним аспектам дослідження цифрової поведінки. Наукова новизна полягає у систематизації методичних труднощів емпіричного вивчення поведінки особистості у цифровому середовищі як цілісного об'єкта дослідження, а також у розробці методичних рекомендацій щодо проєктування дослідницьких стратегій, які враховують динамічність цифрових платформ, алгоритмічний вплив і контекстуальність онлайн-поведінки. Запропоновано комплексний підхід до поєднання кількісних і якісних методів аналізу цифрової активності особистості. Висновки полягають у тому, що ефективне емпіричне дослідження поведінки особистості у цифровому середовищі потребує адаптації класичних методологічних підходів до умов цифрової реальності, врахування соціокультурних і технологічних чинників, а також суворого дотримання етичних норм. Обґрунтовано доцільність використання комбінованих методів і контекстуального аналізу як засобів підвищення валідності та надійності результатів дослідження.

Ключові слова: цифрове середовище, поведінка особистості, емпіричне дослідження, методологія дослідження, онлайн-поведінка, цифрова ідентичність, цифрові сліди, етичні аспекти дослідження, міждисциплінарний підхід.

Hotsuliak Natalia. Methodological Problems Of Designing Empirical Research On Personality Behavior In The Digital Environment

The purpose of the study is to conduct a theoretical and methodological analysis of the main problems in designing empirical research on personality behavior in the digital environment and to substantiate approaches to overcoming them, taking into account the specifics of contemporary digital space. The research methodology is based on an interdisciplinary approach that integrates the principles of personality psychology, social psychology, digital sociology, and the methodology of empirical research. The study employs methods of theoretical analysis and generalization of scientific sources, comparative analysis of traditional and digital data collection methods, as well as methodological reflection on the use of surveys, observation, analysis of digital traces, and content analysis of online interaction. Particular attention is paid to the problems of operationalizing key concepts, the validity and reliability of research instruments, sample representativeness, and ethical aspects of studying digital behavior. The scientific novelty of the study lies in the systematization of methodological difficulties in the empirical

© Гоцуляк Н. Є., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

investigation of personality behavior in the digital environment as a holistic object of research, as well as in the development of methodological recommendations for designing research strategies that take into account the dynamism of digital platforms, algorithmic influence, and the contextual nature of online behavior. A comprehensive approach to combining quantitative and qualitative methods for analyzing digital activity of personality is proposed. The conclusions indicate that effective empirical research on personality behavior in the digital environment requires the adaptation of classical methodological approaches to the conditions of digital reality, consideration of sociocultural and technological factors, and strict adherence to ethical standards. The feasibility of using mixed methods and contextual analysis as means of increasing the validity and reliability of research results is substantiated.

Key words: *digital environment, personality behavior, empirical research, research methodology, online behavior, digital identity, digital traces, ethical aspects of research, interdisciplinary approach.*

Постановка проблеми. У ході теоретичного аналізу поведінки особистості в цифровому середовищі визначено середовищні, індивідуально-психологічні та психофізіологічні маркери, які на нього впливають. До когнітивних маркерів поведінки у цифровому середовищі відносимо когнітивні спотворення, когнітивні взаємодії, когнітивні стилі, ментальну репрезентацію та фрейми, загальні показники когнітивних функцій та цифрову мову; до афективних маркерів – фрустраційні реакції, психічні стани та емоційні схеми особистості; до мотиваційних маркерів – споживчі та творчі мотиви поведінки у цифровому середовищі; до психофізіологічних маркерів – активність лобової області, електрична активність кори мозку, пам'ять, сенсорна адаптація; до середовищних маркерів – дереалізація, невизначеність, смисли, установки щодо цифрового середовища, бар'єри цифрового середовища та способи їх подолання та інші.

Крім того, в ході дослідження встановлено імовірні етапи цифрового входження особистості та процеси, що в них відбуваються. Ми пропонуємо умовний поділ цих етапів: до доцифрових та початкових етапів відносимо доцифровий етап та етап цифрового занурення; до адаптаційних – етапи цифрової архітектури та цифрової адаптації; до трансформаційних етапів – гібридний цифровий етап. Також у ході аналізу визначено етап, що передбачає наявність новоутворень у структурі психіки та формування цифрової особистості – етап самореалізації. Саме динаміка цифрових етапів визначає трансформацію цифрової поведінки особи користувача.

Таким чином, поведінка особи в цифровому середовищі має специфіку на кож-

ному цифровому етапі, на якому знаходиться користувач і визначається маркерами, що впливають на поведінку, що досліджується. Знаходження особистості певному етапі за наявності певного поєднання маркерів поведінки може виражатися в набутих особистістю стратегіях. Найімовірніше, ці стратегії у цифровому середовищі можуть бути опосередковані цифровим етапом, проте таке припущення потребує емпіричного підтвердження. У свою чергу, дослідження особливостей поведінки особистості в цифровому середовищі ставить низку методологічних проблем.

Мета статті полягає у теоретико-методологічному аналізі основних проблем побудови емпіричного дослідження поведінки особистості у цифровому середовищі та обґрунтуванні підходів до їх подолання з урахуванням специфіки сучасного цифрового простору.

Результати дослідження. Більшість класифікацій, які були проаналізовані раніше, передбачають або облік кількості проведеного часу за онлайн-комунікацій, або аналіз цифрової активності особистості, пов'язаний із діяльністю в соціальних мережах (Ломачинська І.М., Хрипко С.А. & Волинець І.М.) [1]. Разом з тим, у ході теоретичного аналізу теми, що вивчається, встановлено, що цифрове середовище охоплює не тільки віртуальні середовища в цілому, а й усілякі види активності в них. Крім комунікації та діяльності у соціальних мережах, у спектр цифрового середовища входить ряд недоступних для інших середовищ можливостей: взаємодія з технікою; взаємодія з образами особистості; оцифрування всіх професійно-навчальних, рекреаційних та інших форм актив-

ності користувача; перехід з одного віртуального середовища до іншого; та інші цифрові можливості. Крім того, вивчення специфіки цифрового середовища показало, що знаходження в ній може бути не регламентовано позицією «тут і зараз», що ставить під сумнів тимчасовий фактор активності у цьому середовищі [2; 3].

Таким чином, вважаємо важливим визначення складової активності особистості, які зможуть відобразити її стосовно особливостям цифрового середовища. По-перше, до таких складових як робочої гіпотези віднесено тимчасовий проміжок перебування у взаємодії з цифровим середовищем [4; 5; 6]. Незважаючи на те, що зазначена теза є досить спірною, вважаємо за необхідність її дослідження з метою всебічного вивчення активності в цифровому середовищі. По-друге, на нашу думку, важливо дослідити кількість використовуваних похідних цифрового середовища та техногенного простору, що дозволить виявити рівень залучення до цифрової діяльності та її насиченість.

Аналіз результатів дослідження.

У процесі дослідження зазначено, що деякі респонденти визначають цифрове середовище як соціальні мережі, що ускладнює аналіз отриманих даних. Беручи такі результати до уваги, розроблено анкету, спрямовану на прояснення зазначених нюансів. До проведення емпіричного дослідження респондентам було запропоновано відповісти на низку уточнюючих питань, які надалі дозволили сформулювати тематичні групи. Анкета складена з урахуванням наступних питань:

1. Зазначте, будь ласка, що у Вашому розумінні є цифрове середовище?
2. Яку роль цифрове середовище грає у життєдіяльності сучасної людини?
3. У чому відмінність цифрового середовища від віртуального середовища та які цифрові ресурси Ви знаєте?

Аналіз отриманих відповідей на наведені питання дозволив оцінити необхідність формування тематичних груп з метою ознайомлення потенційних респондентів із особливостями цифрового середовища. Як слухачі тематичних груп погодилися взяти участь 336 осіб (10 тематичних груп). Тут слід зазначити, що саме дослідження передбачало два формати – формат ауди-

торії та формат онлайн-дослідження. Дані, отримані у форматі аудиторного дослідження, були узагальнені та представлені для користувачів онлайн. Самі тематичні групи передбачали розгляд наступних питань щодо цифрового середовища:

1. Поняття цифрового середовища. В рамках аналізу цієї теми запропоновано аналіз існуючих видів техніки та аналіз цифрових ресурсів, діяльність яких базується на цих видах техніки. До таких видів техніки належать промислова, транспортна, побутова, обчислювальна, будівельна, дорожня, спортивна та техніка для освіти та культури. У процесі ознайомлення з технічними ресурсами уточнювався, по-перше, досвід взаємодії респондентів із ними, по-друге – їхня потреба у взаємодії. Крім того, в рамках експерименту, респондентам, які активно взаємодіють більш ніж з 2 видами технік, було запропоновано без інструкції та роз'яснень запустити невеликого за розміром людиноподібного робота. Таке завдання поставлене з метою вивчення перенесення знань, умінь та навичок з одного виду техніки на інший, що може бути доступним для активного користувача. Аналіз результатів показав, що без утруднень взаємодія з роботом доступна для користувачів більше 5 видів техніки, тоді як користувачі від 2 до 5 видів техніки зазнавали певних складнощів, які в результаті змогли подолати.

Крім того, в рамках вивчення цифрового середовища також запропоновано різноманітність цифрових ресурсів, до якого увійшли як цифрові платформи, так і різні віртуальні середовища, у тому числі віртуальна реальність з використанням VR-окулярів. Тут, як і в попередньому випадку, респонденти, які активно використовують від 2 до 5 видів техніки, зажадали більше часу для аналізу та адаптації до незнайомих цифрових ресурсів (у середньому – від 2 до 3 хвилин), тоді як користувачі понад 5 видів техніки стали взаємодіяти із запропонованими ресурсами практично відразу. У процесі взаємодії з цифровим середовищем усі респонденти наголосили, що цифрова діяльність викликає інтерес і подальше бажання до неї залучатися [7].

2. Поняття активності у цифровому середовищі. Ця тема була запропонована

респондентам з метою вивчення тимчасових показників активності в цифровому середовищі для підтвердження чи спростування поставленої раніше робочої гіпотези. Учасникам тематичних груп було наведено поняття активності у цифровому середовищі, віртуальної активності та інтернет-активності з метою диференціації зазначених термінів. Зазначимо, що активність у цифровому середовищі представлена як включає всі види інших активностей – від віртуальної до обумовленої інтернетом. Крім того, під час роботи тематичних груп було проаналізовано усвідомлену та неусвідомлену спрямованість цієї активності. Наприклад, якщо респондент активно не взаємодіє з технікою або цифровими ресурсами, проте може відстежити їх вплив на себе, йдеться про неусвідомлену активність. Якщо респондент активно взаємодіє із зазначеними об'єктами і здатний відстежити психічні реакції у моменті цієї взаємодії, то ми говоримо про усвідомлену активність.

У процесі роботи з групами було виявлено низку суперечливих моментів. По-перше, виявлено користувачів, які регулярно взаємодіють менш ніж з 2 видами техніки та користувачі, які менш регулярно використовують понад 5 видів техніки. По-друге, практично всі учасники тематичних груп зазначили, що особливість їх взаємовідносин з технікою відображається не так у частоті її використання, як у специфіці самих респондентів. Крім того, в ході роботи виявлені респонденти, які володіють приблизно одним рівнем навичок та схожими особливостями (афективно-мотиваційними, наприклад), проте з різною частотою взаємодії з технікою та цифровими ресурсами. Отримані дані дозволили припустити, що гіпотеза про зв'язок тимчасового проміжку та рівня активності в цифровому середовищі може бути відкинута, а в основі самої цифрової активності лежать інші змінні.

Як зазначили самі користувачі, до таких змінних вони відносять мотивацію, емоційний стан та фізіологічний статус організму. Водночас респонденти відзначили деякі види техніки, які вони використовують регулярно – смартфони та деяку побутову техніку. Цікаво, що для респондентів, які активно використовують до 2 видів тех-

ніки, смартфон та побутова техніка у використанні є чинною нормою, а для тих, що взаємодіють більш ніж з 5 видами техніки – зниженням цифрової продуктивності.

Більш того, в процесі обговорення отриманих результатів зазначено, що респонденти, які використовують до 2 видів техніки, віддають перевагу від 1 до 5 видів цифрових ресурсів, до яких найчастіше відносять соціальні мережі, онлайн-кіно-театри, музичні платформи, ігрові платформи та віртуальні бібліотеки. Серед респондентів, що віддають перевагу від 2 до 5 видів техніки, значення вибраних цифрових ресурсів досягає від 5 до 10, а для користувачів більше 5 видів техніки – більше 10. Дані про кількість використовуваної техніки та цифрових ресурсів, незалежності від тимчасових показників і наявності/відсутності труднощів при взаємодії з новими технічними об'єктами дозволили високою активністю у цифровому середовищі.

3. Поняття залучення до цифрової діяльності та її насиченість. Наступним етапом тематичних груп стало поглиблене обговорення тимчасової специфіки розмежування рівня цифрової активності респондентів. Як зазначили самі користувачі, їхнє прагнення до активності в цифровому середовищі залежить від залучення до техногенного простору та соціальної оболонки цього середовища. Зазначені компоненти, на думку учасників груп, визначають насиченість їх активності в цифровому середовищі та його похідних. Відповідно, наші припущення під час теоретичного аналізу підтверджуються. Доцифрові маркери поведінки особистості цифровому середовищі, насамперед, зумовлюють активність, що на нього впливає.

На доцифровому та первинних цифрових етапах активність дійсно виражається поведінкою користувача у цифровому середовищі. Однак при переході з етапу на етап маркери безпосередньо самого цифрового середовища здатні трансформувати поведінку, яка в результаті впливає на рівень активності. І тут важливо зазначити, що результатом такого впливу не завжди стає модель «продуктивна поведінка у цифровому середовищі – високий рівень активності». Нерідко маркери пове-

дінки у цифровому середовищі сприяють його продуктивності та творчості, проте активність залишається підпорядкованою смислам та мотивації у структурі індивідуально-психологічних особливостей користувача. У такому разі ми можемо говорити про стабільний рівень активності особи користувача.

Таким чином, аналіз уявлень про цифрове середовище респондентів та їх висновки про фактори активності дозволили виявити ще одну методологічну проблему – відсутність необхідного психодіагностичного інструментарію для дослідження рівня активності особистості у цифровому середовищі. Існуючі опитувальники і концепції активності над повному обсязі описують зазначений процес чи роблять акцент на значимості часових показників.

Висновки. У результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу встановлено, що поведінка особистості у цифровому середовищі є багатовимірним і динамічним феноменом, який зумовлюється комплексом когнітивних, афективних, мотиваційних, психофізіологічних та середовищних маркерів. Ці маркери не лише визначають специфіку цифрової поведінки, а й по-різному проявляються на різних етапах цифрового входження та розвитку особистості.

Обґрунтовано поетапну модель цифрового входження, яка охоплює доцифрові, адаптаційні та трансформаційні етапи, включно з етапом самореалізації та формування цифрової особистості. Показано, що саме динаміка переходів між цими етапами визначає трансформацію поведінкових стратегій користувача в цифровому середовищі.

Аналіз результатів тематичних груп дозволив зробити висновок, що традиційний підхід до оцінки цифрової активності через часові показники є обмеженим і не відображає реального рівня залучення особистості. Встановлено, що ключовими чинниками цифрової активності виступають мотивація, емоційний стан, фізіологічний ресурс організму, а також кількість і різноманітність використовуваних видів техніки та цифрових ресурсів.

Доведено, що високий рівень активності у цифровому середовищі пов'язаний не з тривалістю перебування в ньому, а з насиченістю та змістовністю цифрової діяльності, здатністю до перенесення навичок між різними технічними та цифровими системами, а також з усвідомленістю взаємодії користувача з цифровим простором.

Водночас виявлено низку методологічних проблем, зокрема відсутність валідного психодіагностичного інструментарію для комплексного дослідження активності особистості у цифровому середовищі, який би враховував не лише часові параметри, а й індивідуально-психологічні та середовищні змінні. Це визначає перспективність подальших емпіричних досліджень, спрямованих на розробку відповідних методик і уточнення взаємозв'язку між цифровими етапами, маркерами поведінки та стратегіями цифрової активності.

Водночас виявлено низку методологічних проблем, зокрема відсутність валідного психодіагностичного інструментарію для комплексного дослідження активності особистості у цифровому середовищі, який би враховував не лише часові параметри, а й індивідуально-психологічні та середовищні змінні. Це визначає перспективність подальших емпіричних досліджень, спрямованих на розробку відповідних методик і уточнення взаємозв'язку між цифровими етапами, маркерами поведінки та стратегіями цифрової активності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ломачинська І.М., Хрипко С.А., Волинець І.М. Соціально-психологічні аспекти цифрового здоров'я студентів у контексті викликів цифрової епохи. *Освітологічний дискурс*, 2025. 50 (3). С. 94–106. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829/2025.3.9>
2. Зінченко О.В. Емпіричне дослідження психологічних характеристик інтернет-спілкування у підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 29. С. 251–265. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_29_24.
3. Joinson, A. N. Looking at, looking up or keeping up with people? *British Journal of Psychology*. 2008. 99 (Pt 3), pp. 387–405. DOI: <https://doi.org/10.1348/000712608X314891>
4. Сіленко А.О., Неденко К.В. Психологічні особливості особистості в цифровому середовищі: методологічні аспекти. *Журнал психології та педагогіки*, 2020. 15 (3), 34–49. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-3.15>
5. Шульжик Ю., Кондра О., Осліковський В. Наслідки впливу цифрових технологій на психічне здоров'я молоді. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. 5(5), 36–44. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-36-44](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-36-44).

6. Lobanova-Shunina T., Shunin Yu. Technology impact on developing virtual identity. Riga : Technical University, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/319652827_Technology_impact_on_developing_virtual_identity

7. Reips, U.-D. Standards for Internet-based experimenting. *Experimental Psychology*. 2002. 49 (4), pp. 243–256. DOI: <https://doi.org/10.1026//1618-3169.49.4.243>

REFERENCES:

1. Lomachynska, I.M., Khrypko, S.A., & Volynets, I.M. (2025). Sotsialno-psykholohichni aspekty tsyfrovoho zdorovia studentiv u konteksti vyklykiv tsyfrovoi epokhy [Socio-psychological aspects of students' digital health in the context of challenges of the digital age]. *Osvitohichnyi dyskurs*, 50 (3), 94–106. <https://doi.org/10.28925/2312-5829/2025.3.9> [in Ukrainian]

2. Zinchenko, O.V. (2015). Empirychne doslidzhennia psykholohichnykh kharakterystyk internet-spilkuvannia u pidlitkovomu vitsi [Empirical study of psychological characteristics of Internet communication in adolescence]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, (29), 251–265. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_29_24 [in Ukrainian]

3. Joinson, A.N. (2008). Looking at, looking up or keeping up with people? *British Journal of Psychology*, 99 (3), 387–405. <https://doi.org/10.1348/000712608X314891> [in English]

4. Silenko, A.O., & Nedenko, K.V. (2020). Psykholohichni osoblyvosti osobystosti v tsyfrovomu seredovyshchi: Metodolohichni aspekty [Psychological characteristics of personality in the digital environment: Methodological aspects]. *Zhurnal psykholohii ta pedahohiky*, 15 (3), 34–49. <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-3.15> [in Ukrainian]

5. Shulzhyk, Yu., Kondra, O., & Oslikovskyi, V. (2024). Naslidky vplyvu tsyfrovyykh tekhnolohii na psykhične zdorovia molodi [Consequences of the impact of digital technologies on youth mental health]. *Suspilstvo ta natsionalni interesy*, 5(5), 36–44. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-36-44](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-36-44) [in Ukrainian]

6. Lobanova-Shunina, T., & Shunin, Yu. (2015). *Technology impact on developing virtual identity*. Riga Technical University. https://www.researchgate.net/publication/319652827_Technology_impact_on_developing_virtual_identity [in English]

7. Reips, U.-D. (2002). Standards for Internet-based experimenting. *Experimental Psychology*, 49 (4), 243–256. <https://doi.org/10.1026/1618-3169.49.4.243> [in English]

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026